

Yabancılar Türkçe Öğretmek Amacıyla Yazılmış “*Grammar of the Turkish Language*” (1709) ile “*A Simple Transliterated Grammar of the Turkish Language with Dialogues and Vocabulary*” (1877) Adlı Kitapların İçerdikleri Söz Varlığının Karşılaştırılması*

A Comparison of the Books “*Grammar of the Turkish Language*” (1709) and “*A Simple Transliterated Grammar of the Turkish Language with Dialogues and Vocabulary*” (1877) Written to Teach Turkish to Foreigners in Terms of the Vocabulary They Contain

 Bahattin ŞİMŞEK¹

Şimşek, B. (2022). Yabancılar Türkçe öğretmek amacıyla yazılmış “*Grammar of the Turkish Language*” (1709) ile “*A Simple Transliterated Grammar of the Turkish Language with Dialogues and Vocabulary*” (1877) adlı kitapların içerdikleri söz varlığının karşılaştırılması. *Bezgek yabancılar Türkçe öğretimi dergisi*, 1(1), 38-51. <http://dx.doi.org/10.56987/bezgek.2>

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 23.06.2022
Kabul Tarihi: 03.09.2022
Yayın Tarihi: 15.09.2022

Anahtar Sözcükler

Dil öğretimi
Söz varlığı
Thomas Vaughan
Edwin Arnold

Article Info

Received: 23.06.2022
Accepted: 03.09.2022
Published: 15.09.2022

Öz

Bir dilin sahip olduğu söz varlığı, o dil ile iletişim kuran ya da o dil ile bilim, sanat vb. alanlarda eserler veren insanlar için önemli bir unsurdur. Çünkü diller, sahip olduğu söz varlığına göre iletişim yeteneği yüksek ya da zayıf olarak sınıflandırılmaktadır. Tarihin eski zamanlarından beri birçok kişi gerek ana dilini gerekse bildiği bir dili başka milletlere ya da kendi milletine öğretmek için eserler vermişler ve günümüzde de vermekteler. Bu eserler, yıllar içinde farklı yöntemlerle dil öğretmeye çalışsalar da ortak bir nokta olan söz varlığı her zaman öğretilmek istenen asli unsurlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada 18. yy. başlarında Thomas Vaughan tarafından yazılan *Grammar of the Turkish Language* adlı Türkçe dil bilgisi kitabının son bölümünde kitabı okuyan ve kitaptan Türkçe öğrenen kişiler için hazırlanmış sözlüğün ihtiva ettiği söz varlığı ile 19. yy. sonlarında Edwin Arnold tarafından yazılan *A Simple Transliterated Grammar of The Turkish Language With Dialogues and Vocabulary* adlı kitabın sözlük bölümünde bulunan söz varlığı çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılmıştır. Çalışmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında her iki yazarın da döneminin dil ihtiyaçları doğrultusunda örnekler verdikleri görülmüştür.

Abstract

The vocabulary a language has is a significant element for those who communicate or produce works in the fields of science, art, etc. with that language. This is because

* Bu makale; İstanbul Aydın Üniversitesi tarafından 11-12-13 Kasım 2020 tarihleri arasında düzenlenen II. Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Sempozyumu'nda sunulan “*Yabancılar Türkçe Öğretmek Amacıyla Yazılmış Grammar of the Turkish Language (1709) ile A Simple Transliterated Grammar of the Turkish Language with Dialogues and Vocabulary (1877) Adlı Kitapların İçerdikleri Söz Varlığının Karşılaştırılması*” adlı bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

¹ Dr. Öğretim Görevlisi, Atatürk Üniversitesi TÖMER, Erzurum, Türkiye. b.simsek@atauni.edu.tr

Keywords

Language education
Vocabulary
Thomas Vaughan
Edwin Arnold

languages are classified as having high or weak communication skills according to their vocabulary. Since the ancient times, many people have produced, and are still producing, works to teach their native language or a language they speak to their own nation as well as other nations. Although these works have tried to teach language with different methods over the years, vocabulary, a common point, has always appeared as one of the essential elements to be taught. In this study, the vocabularies in two grammar books were compared: one is *Grammar of the Turkish Language* written by Thomas Vaughan at the beginning of 18th century and the other one is *A Simple Transliterated Grammar of The Turkish Language with Dialogues and Vocabulary* written by Edwin Arnold at the end of 19th century. In the last part of *Grammar of the Turkish Language*, the vocabulary within the dictionary, which was written for those who read and learned Turkish from the book, and the vocabulary in the dictionary part of *A Simple Transliterated Grammar of The Turkish Language with Dialogues and Vocabulary* were compared in accordance with various variables. The method used in the study was document analysis method. Considering the results obtained, it is seen that both authors gave examples in line with the language needs of their period.

Giriş

Diller iki ana ayak üzerine inşa edilmiştir. Bu ayakların ilki dilin şekil bilgisi, söz dizimi, cümle bilgisi gibi dil bilgisi yapıları, ikincisi ise dilin temel amacı olan iletişim sağlamayı en verimli ve sağlıklı şekilde dilin ihtiyaçlarına göre karşılayan dilin sahip olduğu söz varlığıdır. Gerek ana dili eğitiminde gerekse ikinci dil öğretiminde bu iki yapı sağlıklı ve birbirini tamamlar şekilde yükselmelidir. Salt bir sözcük bilgisi ya da salt bir dil bilgisi bir dili bilmek ya da iletişimi hakkıyla yerine getirmek için yeterli değildir. Bu sebeple dil eğitiminin ve öğretiminin ilk yapıldığı dönemlerden günümüze kadar dil ediniminin temeli bu iki unsurun uygun şekilde inşası ile sağlanmıştır. Ancak sağlıklı bir iletişimde kişinin sahip olduğu söz varlığı yeterli bir gramer bilgisi ile kişiyi diğerlerinden bir adım öne çıkarmaktadır. Bu açıdan bakıldığında dil öğretimi ile ilgili yazılmış tarihî kaynakların birçoğunun dil bilgisi kitaplarından ziyade sözlük mahiyetinde olmaları sözcük bilmenin dili daha iyi kullanma imkânı sunacağı görüşünü desteklemektedir. Türkçenin tarihî dil yadigarlarından *Divan-ı Lügat-it Türk, Muhakemetü'l-Lugateyn, Codex Cumanicus* vb. kitapların içerikleri yukarıda bahsedilen durumu destekler niteliktedir. Ancak günümüze doğru gelindiğinde dil öğretmek için yazılan kitaplarda sözcük bilgisi ve dil bilgisinin bir arada verilmeye başladığı görülmektedir.

Milletler arası ilişkiler; komşuluk, ticaret, birlikte yaşama gibi durumlar insanların birbirlerinin dillerini öğrenme ihtiyacını doğurmuştur (Sarı, 2014; Şimşek, 2017). Bu ihtiyaç neticesinde yüzyıllardır birçok farklı dilden birçok farklı dile sözlükler, dil öğretme amacıyla, kılavuz niteliğinde dil bilgisi ve konuşma kitapları yazılmıştır (Alyılmaz, 2018). Bu kitaplar, yazıldığı dönemin dil kullanımını ve söz varlığını yansıması açısından gerek dilbilimciler gerekse kültür tarihçileri ve birçok farklı alan için önemli veri kaynaklarıdır.

Çok geniş bir coğrafyaya yayılan Türkler, her dönemde birçok farklı milletle etkileşime girmiş gerek onların dilini öğrenmiş gerekse kendi dilini öğretmiştir. Türkçe ile ilgili olarak, elimizde olan yazılı eserlerden hareketle, Arapça-Türkçe arasında başlayan sözlük ve dil öğretim etkinlikleri günümüze gelinceye kadar birçok dille gerçekleşmiştir. Bu dil ilişkilerinden biri de Türkçe ve İngilizce arasında olanıdır. 16. yüzyılda İngiliz tüccarların Osmanlı Devleti ile ticari faaliyetler gerçekleştirmeleriyle başlayan (Dönmez, 2013) -bazı dil ilişkilerine göre geç dönemde- bu ilişki, Türkçenin etki ettiği coğrafyaları göstermesi açısından önemlidir. Bu bağlamda çalışmada, 18. yüzyılın başlarında (1709) Thomas Vaughan isimli İngiliz bir tüccar tarafından İngilizce olarak ve İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla kaleme alınan ilk eser *Grammar of the Turkish Language* ile ilk eserden

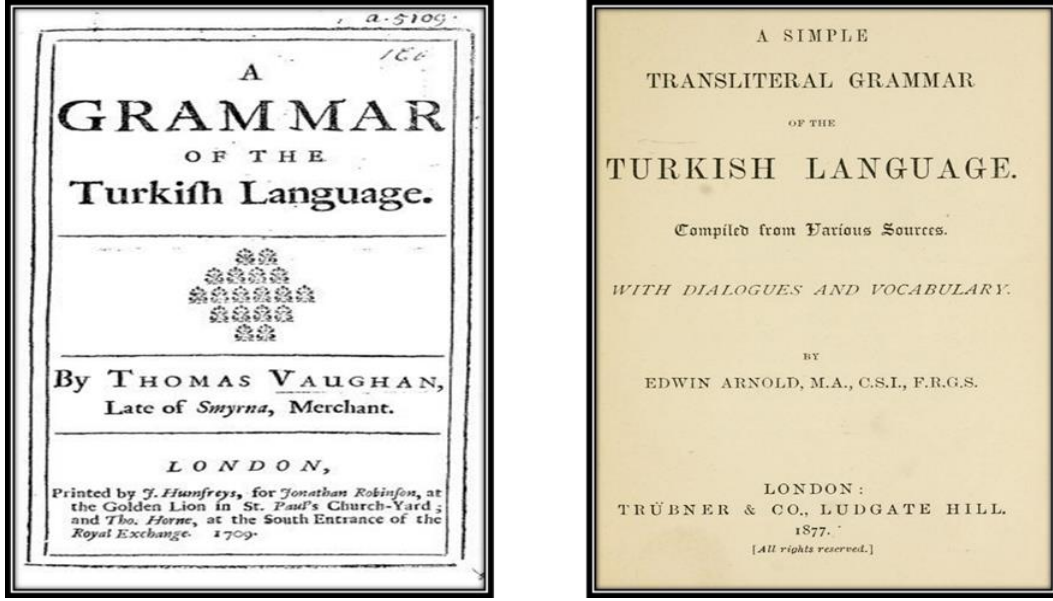

yaklaşık yüz yetmiş yıl sonra yine bir İngiliz Edwin Arnold tarafından İngilizce olarak kaleme alınan (1877) *A Simple Transliterated Grammar of the Turkish Language with Dialogues and Vocabulary* adlı kitapların sözlük kısımlarındaki söz varlığı taşıdığı özellikler açısından karşılaştırılmıştır.

Thomas Vaughan hakkında ayrıntılı bir bilgi olmamakla beraber, kendisinin İzmir’de yaşayan İngiliz bir tüccar olduğu kitabından öğrenilmektedir (Güneş, 2018; Yıldız, 2019). Hazırlamış olduğu kitap [*Grammar of the Turkish Language* (1709)] o dönemde ve ilerleyen dönemlerde Türklerle ticaret yapacak tüccarlar veya Türkçe öğrenmek isteyen İngilizler için bir kaynak olacak şekilde tasarlanmıştır (Uzun, 2019). Kitap Arap alfabesi ile değil tamamen transkripsiyon yapılarak Latin alfabesiyle yazılmıştır. Yazar kitabının takdim kısmında kitabı daha önce Latince yazılmış Türkçe dil bilgisi kitaplarından alıntı yaparak ve kendi tecrübelerinden hareketle oluşturduğunu belirtmektedir. Kitabı yazma amacını açıklayan yazar özetle, bir kişinin Türklerle çalışırken Türkçe bilmesi durumunda saygı göreceğini, ticarete başarılı olacağını ve Türkleri daha iyi anlayacağını vurgulamıştır. Eser uzun bir takdim, Türkçe dil bilgisi yapılarının anlatıldığı 17 bölüm, Türkçe konuşma örnekleri, bir hikâye, 53 atasözü örneği ve son olarak Türkçe-İngilizce sözlükten oluşmaktadır.

Edwin Arnold (1832-1904) İngiltere doğumlu İngiliz şair ve gazetecidir. Uzun yıllar Hindistan’da görev yapmış ve Doğu kültürü ile ilgili çalışmalar yapmıştır (Biçer, 2019). Birçok eser veren Edwin Arnold’un 1877 yılında İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yayımladığı *A Simple Transliterated Grammar of the Turkish Language with Dialogues and Vocabulary* adlı bir eseri de bulunmaktadır. Eserin ön sözünde yazar, kitabı başlangıç seviyesinde Türkçe öğrenenlere yardımcı olmak maksadıyla yazdığını belirtmektedir. Bunun yanında Türkçe öğrenmek isteyenler için İngilizce yeterli kaynak bulunmadığını da belirtmiş ve kitabının bu eksikliğe bir katkı sağlamasını ummuştur. Arnold, Türkçenin yapısal olarak bilimsel, kompozisyon olarak az-öz ve açık, canlı ve etkileyici bir dil olduğunu belirtir. Kitabını konuşma kılavuzu olacak bir şekilde tasarladığını belirten Arnold gündelik hayatta kısıtlı da olsa bir konuşma yapacak kadar veri sunduğunu söylemektedir. Kitap 3 ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türkçe dil bilgisi yapıları hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölümde Türkçe söz dizimi, üçüncü bölümde ise İngilizce-Türkçe sözlük, kısa mektup örneği, günlük hayatta kullanılacak basit ifadeler bulunmaktadır.

Bu karşılaştırmanın amacı, Türkçe öğretme amacıyla farklı yüzyıllarda kaleme alınan iki eserin yüzyıllara göre söz varlığını karşılaştırarak iki dönem arasında dil öğretiminde hangi türde sözcüklere daha fazla ihtiyaç duyulduğu veya hangi sözcüklerin seçildiği ve öğretilmek istenen söz varlığının benzer ya da farklı yönlerinin neler olduğunu ortaya çıkarmaktır.

Şekil 1. Araştırmada İncelenen Kitapların Kapak Sayfaları

Yöntem

Araştırma Modeli

Çalışma nitel araştırma yaklaşımına göre şekillendirilmiştir. Nitel araştırmalar; gözlem, görüşme ve doküman inceleme gibi nitel yöntemlerin kullanıldığı araştırma yaklaşımı olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu çalışma da nitel araştırma yaklaşımına göre şekillendirilen bu araştırma doküman inceleme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. “Doküman inceleme önceden oluşturulmuş var olan kayıt ve/veya belgelere dayalı veri toplama yöntemidir” (Ocak, 2019, s. 242).

Araştırma Verilerinin Kaynağı

Araştırmanın evren ve örneklemini 18. yüzyıl içerisinde (1709) Thomas Vaughan tarafından İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla kaleme alınmış *Grammar of the Turkish Language* ile bu eserden yaklaşık yüz yetmiş yıl sonra 19. yüzyıl sonlarında (1877) Edwin Arnold tarafından kaleme alınan *A Simple Transliterated Grammar of The Turkish Language With Dialogues and Vocabulary* adlı kitapların sözlük kısımlarındaki söz varlığı oluşturmaktadır.

Araştırma Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmaya konu olan verileri ilgili kitapların sözlük bölümlerinde yer alan sözcükler ve kelime grupları oluşturmaktadır. Veriler toplanırken nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Büyüköztürk vd. (2015) içerik analizini, “belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileriyle özetlendiği sistematik, yinelenen bir teknik” olarak tanımlamaktadır (s. 246). Ayrıca “birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamak” içerik analizinde yapılan temel işlemlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2005 s. 227). Bu bağlamda çalışmada her iki kaynaktan yer alan söz varlığı için üç temel tema belirlenmiş ve bu temalar da kendi içerisinde alt kategorilere ayrılmıştır. Tema ve kodların güvenilirliği için Miles ve Huberman’ın (1994) formülü kullanılmıştır. Güvenirlik testinde Atatürk Üniversitesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalından bir alan uzmanından elde edilen verileri inceleme istenilmiş ve alan uzmanının elde ettiği

tema ve kategoriler ile çalışmada elde edilen tema ve kategoriler karşılaştırılmıştır. Kodlayıcılar arası güvenilirlik Miles ve Huberman (1994) formülüne göre %80 olarak hesaplanmıştır. Miles ve Huberman (1994)'a göre kodlayıcılar arası güvenilirlik için %70 yeterli bir orandır. Aşağıdaki tabloda çalışmada tespit edilen temalar ve kategoriler sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışmada İçerik Analizi Yoluyla Tespit Edilen Söz Varlığının Tema ve Kategorileri

Temalar	Kategoriler
Bağlama Göre Sözcük Türleri	1. Özel İsimler
	2. Cins İsimler
	Taşlar ve Minerallerle İlgili İsimler
	Hayvanlarla İlgili İsimler
	Bitkilerle İlgili İsimler
	Unvanla İlgili İsimler
	Duyularla İlgili İsimler
	Mesleklerle İlgili İsimler
	Vücutla İlgili İsimler
	Zamanla İlgili İsimler
	Eşyayla İlgili İsimler
	Renklerle İlgili İsimler
	Yiyeceklerle İlgili İsimler
	İçeceklerle İlgili İsimler
Din-İnançla İlgili İsimler	
Aileyle İlgili İsimler	
Hastalıkla İlgili isimler	
Mekân ve Yerle ilgili isimleri	
Hava Olaylarıyla ilgili isimler	
3. Fiiller	
4. Edatlar	
Kökenlerine Göre Sözcükler	1. Türkçe Sözcükler
	2. Alıntı Sözcükler
Sözcük Grupları	1. İsim Tamlaması
	2. Sıfat Tamlaması
	3. Birleşik Fiil
	4. Tekrar Grubu
	5. Unvan Grubu
	6. İlgili Grubu

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde Thomas Vaughan'ın hazırladığı *Grammar of the Turkish Language* (1709) adlı kitap ile Edwin Arnold tarafından hazırlanan *A Simple Transliterated Grammar of the Turkish Language with Dialogues and Vocabulary* (1877) adlı kitapların sözlük kısımlarında bulunan sözcükler; bağlamlarına, kökenlerine ve sözcük gruplarına göre incelenmiştir.

Bağlama Göre Sözcük Türleri

Tablo 2. *A Simple Transliterated Grammar of the Turkish Language with Dialogues and Vocabulary* (1877) Adlı Kitabın Sözlük Bölümlerinde Bulunan Sözcüklerin Bağlamlarına Göre Türleri ve Sayısal Verileri

	Sözcük sayıları Edwin Arnold (1877)	%
Özel İsimler	1	0.14
a yer isimleri	2	0.29
b millet isimleri	-	-
c şehir isimleri	-	-
Cins isimler		
a. Taşlar ve Minerallerle İlgili İsimler	17	2.47
b. Hayvanlarla İlgili İsimler	76	11.06
c. Bitkilerle İlgili İsimler	40	5.82
ç. Unvanla İlgili İsimler	-	-

d. Duyularla İlgili İsimler	9	1.31
e. Mesleklerle İlgili İsimler	44	6.40
f. Vücutla İlgili İsimler	39	5.67
g. Zamanla İlgili İsimler	24	3.50
h. Eşyayla İlgili İsimler	118	17.17
ı. Renklerle İlgili İsimler	9	1.31
i. Yiyeceklerle İlgili İsimler	24	3.49
j. İçeceklerle İlgili İsimler	7	1.01
k. Din-İnançla İlgili İsimler	2	0.29
l. Aileyle İlgili İsimler	7	1.01
m. Hastalıkla ilgili isimler	16	2.32
n. Mekân ve Yerle ilgili isimleri	52	7.56
o. Hava Olaylarıyla ilgili isimler	9	1.31
p. Diğer Cins İsimler	114	16.60
Fiiller	72	10.48
Edatlar	5	0.8
Toplam	687	100

Tablo 3. *Grammar of the Turkish Language* (1709) Adlı Kitabın Sözlük Bölümlerinde Bulunan Sözcüklerin Bağlılarına Göre Türleri ve Sayısal Verileri

	Sözcük sayıları Thomas Vaughan (1709)	%
Özel İsimler	1	0.08
a yer isimleri	3	0.25
b millet isimleri	3	0.25
c şehir isimleri	5	0.41
Cins isimler		
a. Taşlar ve Minerallerle İlgili İsimler	14	1.17
b. Hayvanlarla İlgili İsimler	53	4.43
c. Bitkilerle İlgili İsimler	21	1.75
ç. Unvanla İlgili İsimler	42	3.51
d. Duyularla İlgili İsimler	13	1.08
e. Mesleklerle İlgili İsimler	95	7.95
f. Vücutla İlgili İsimler	42	3.51
g. Zamanla İlgili İsimler	20	1.67
h. Eşyayla İlgili İsimler	143	12.00
ı. Renklerle İlgili İsimler	13	1.08
i. Yiyeceklerle İlgili İsimler	19	1.59
j. İçeceklerle İlgili İsimler	12	1.00
k. Din-İnançla İlgili İsimler	80	6.70
l. Aileyle İlgili İsimler	34	2.84
m. Hastalıkla ilgili isimler	15	1.25
n. Mekân ve Yerle ilgili isimleri	65	5.44
o. Hava Olaylarıyla ilgili isimler	14	1.17
p. Diğer Cins İsimler	228	19.09
Fiiller	227	19.01
Edatlar	32	2.69
Toplam	1194	100

Tablo 2 ve 3'e göre Thomas Vaughan ve Edwin Arnold'da toplam 1881 sözcüğün sözlük kısmında verildiği görülmektedir. Bunların 1194'ü Thomas Vaughan'da 687'si ise Edwin Arnold'dadır. Thomas Vaughan'daki sözcüklerin dağılımına bakıldığında 100'den fazla örneği olan türler, en çok diğer cins isimlerde (228, %19,09) bulunmaktadır. Bunu 227 (%19,01) örnek ile fiiller, 143 (%12) örnek ile eşyalara verilen isimler takip etmektedir. Diğer türlerde örnek sayısı 100'ün altındadır. Edwin Arnold'daki sözcüklerin dağılımına bakıldığında 100'den fazla örneği olan türler, en çok eşyalara verilen isimlerde (118, %17,17) bulunmaktadır. Bunu diğer cins isimler (114, %16,60) takip etmektedir. Geri kalan türlerde örnekler 100'ün altındadır.

Grammar of the Turkish Language Adlı Kitapta Tespit Edilen Bulgular

Thomas Vaughan'daki sözcükler incelendiğinde mesleki terimlerin daha fazla olduğu görülmektedir. Ölçü birimleri, tüccarların gündelik hayatta karşılaşacağı unvan ve meslek isimleri ile karşılaşılmaktadır. Bunlardan hareketle Thomas Vaughan'ın kitabı mesleki Türkçe denilebilecek bir hüviyet taşımaktadır. Ayrıca bölgede konuşulan yerel ağızdan, gündelik konuşma dilinden ve İzmir'de yaşayan azınlık dillerinden de alıntılar yapıldığı görülmektedir. Bu alıntılara ilişkin örnekler Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Yerel Ağızdan Yapılan Alıntılara İlişkin Bulgular

Issıcak	Çibuk(çubuk)	Vergi	Şinik
Oke (okka)	Eriş (arşın)	Teskere	Kile
Tinghir(para)	Angız(küçük)	Teslimat	Gantar (kantar)
Giçi (küçük)	Arşun (arşın)	Haman (yazık)	
Ayu(ay)	Ölçek	Harç	
Batman (ölçü birimi)	Uyuku	Rub (dörtte bir)	

Thomas Vaughan'da bağlama göre bir diğer dikkat çeken sözcük grubu ise din ve inançla ilgili olanlardır. Sözlük bölümünde yer alan sözcüklerin %6,70'i (80) din ve inançla ilgili sözcüklerden oluşmaktadır. Bu sözcüklere Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Din ve İnanç Sözcüklerine İlişkin Bulgular

Sabah namazı	Yaratıcı	Cünüb	Tamu (cehennem)
Temcid namazı	İblis	Hakk	Minber
Evlad-ı resul	Papaz	Hafız	Minar (minare)
Tanrı	Yehud (Yahudi)	Duagüler (ölü için dua eden kişiler)	Mevalî
Sabah namazı	Cüzhûnlar (Kuran cüzü okuyanlar)	Rafizî	Abdest

Thomas Vaughan'daki söz varlığının %7,95'i (95) ise meslek isimlerinden oluşmaktadır. Meslek isimleri açısından zengin bir içeriğe sahip olan kitap mesleki Türkçe özelliğini burada da göstermektedir. Meslek isimlerine ait sözcüklere tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6. Meslek Sözcüklerine İlişkin Bulgular

Aşçı	Elçi	Konsolos	Simsar
Azap (madenci)	Etmeççi (ekmeççi)	Oturak (emekli asker)	Tellak
Balukçı	Gümrükçü	Saka	Tellal
Bezîrgân	Hamal	Sarıca (silahşör)	Tercüman
Dein (borç veren)	Hırsız	Sarrafa	Ulak
Demirci	Kadı	Seis	

Thomas Vaughan'ın bir diğer dikkat çeken yanı ise sözlükte fiillere çok sayıda yer vermesidir. Fiiller çok çeşitli alanlarda farklı tarzları yansıtabilecek şekilde seçilmiştir. Sözlükte yer alan örnek fiiller Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7. Sözlükte Yer Alan Fiillere İlişkin Örnek Bulgular

Aksırmak	Dürmek	Kalmak	Urmak (vurmak)
Alçaklamak (tahkir etmek)	Esirgemek	Oynamak	Yağmak
Aldamak (aldatmak)	Gerinmek	Ögmek (övmek)	Yaratmak
Atmak	Geymek	Öğrenmek	Yelmek (üfleme)
Bilmek	Götürmek	Ölmek	Yolmak
Boğmak	Haykırmak	Öpmek	Yumak(yıkamak)
Bölmek	Horlamak	Sırmak (kırmak)	
Dilenmek	İtmek	Sınamak	
Dokumak	Kaçmak	Sürmek	

Thomas Vaughan'da bir diğer dikkat çekici söz varlığı grubu ise eşya ve alet isimleri ile ilgili söz varlığıdır. Bu grupta toplam 143 (%12) sözcük yer almaktadır. Thomas Vaughan'ın seçtiği sözcükler 18. yüzyıl Osmanlı toplumunun sosyal yaşantısını, imkânlarını ve o dönemde kullanılan eşyaları çok iyi yansıtmaktadır. Sözlükte kullanılan eşyalara ilişkin örnek sözcüklere Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8. Kullanılan Eşyalara İlişkin İlişkin Bulgular

Bakal (toprak bir sürahi)	Düğme	Kılıç	Sofra
Balta	Dülbend	Kın	Sürme
Baş Pertav	Dürbin	Küpe	Şalvar
Cirit	Eğiş	Papuç	Şapka
Çerag	Elek	Pastav (elbise parçası)	Şişe
Çizme	Gemi	Perde	Tabanca
Çuha	Gürk(Kürk)	Peştamal	Tabl-ı Âlem (büyük orkestra davulu)
Çul	Hançer	Peyk	Tahta
Çuval	İplik	Saat	Tarpuş (bir kadın başlığı)
Deloman(cübbe)	Kalpak	Saban	Tiftik
Deng(Mal Balyası)	Kaşık	Sabun	Tomruk
Desti	Kavuk	Sancak	Top
Direk	Kazan	Sanduk	Yağ
Divit	Keçe	Semar (bekçi düğümü)	Yüztük
Dolab	Kerpiç	Sepet	Zengif (yelek yüzü)

A Simple Transliterated Grammar of the Turkish Language with Dialogues and Vocabulary (1877) Adlı Kitapta Tespit Edilen Bulgular

Edwin Arnold'daki söz varlığı incelendiğinde en çok alet ve eşyalarla ilgili isimlere (118, %17.17) yer verdiğini görmekteyiz. Edwin Arnold'ın seçtiği sözcükler Thomas Vaughan'ın seçtiği sözcüklerle yer yer ortak olsalar da Edwin Arnold dönemin söz varlığını yansıtmakta, sosyal yaşantı ve günlük hayatla ilgili ipuçları vermektedir. Günlük hayatla ilgili kullanılan eşyalara ilişkin örnek söz varlığına tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9. Günlük Hayata İlişkin Söz Varlığı Bulguları

Anbar	Eldiven	Kâğıt	Rastık
Balta	Esvap	Kalem	Sarmak kâğıdı
Bardak	Fes	Kalpak	Semer
Barut	Fırın	Kapı	Silah
Barut	Filinta, av tüfeği	Kibrit	Şamdan
Çalarsaat	Fincan	Köprü	Şişe
Çatal	Gem	Körük	Tabanca
Çekiç	Giyisi	Kurna	Tepsi
Çeşme	Halı	Kurşun kalem	Top
Çizme	Havan	Maşa	Yağmurluk
Direk	Izgara	Mum	Yastık
Dizgin	İğne	Ocak	Yol emri (pasaport)
Dolap	İki ağızlı tüfek	Örtülü araba	Yular
Don (kilot)	İskemle	Perde	Zembil
Döşek	Kadeh	Pusula	

Edwin Arnold'daki bir diğer sözcük grubu ise cins isimlerdir. Toplam 114 sözcük sözlükteki söz varlığının % 16,60'ını oluşturmaktadır. Eserdeki cins isimlere ilişkin söz varlığına tablo 10'da yer verilmiştir.

Tablo 10. Cins İsimlere İlişkin Söz Varlığı Bulguları

Acuri Yol (Kavşak?)	Çekiş	Kadın	Semiz
Açık Hava	Çıplak	Kahvaltı	Soğuk
Adam	Derin	Kalın	Son
Âdet	Dolma	Kısım	Sual
Akıllı (Kurnaz)	Duman	Kir	Şenlik
Aksi	Duman	Kül	Tarz

Alçak	Fakir	Lazım	Tavan
Anlamında)	Gasib	Mektup	Temiz
Ateş	Gayretli	Mensub	Tez
Aydınlık	Geliş	Merhamet	Toz
Az	Gerçek	Mevlit	Ucuz
Azadlık	Gidiş	Miktar	Uyku
Azıcık	Haber	Muamele	Uzak
Balçık	Her	Mütareke	Yalnız
Bir Tane	Huzur	Namdar	Yarı
Boğaz	İbtida	Netice	Yarış
Budak	İhtiraz	Nur	Yavuz (Zalim)
Bulutlar	İkram, İzzet	Ordu	Yeni
Buz	İmza	Orta	Yıldızlar
Can	İşlenecek Tarla	Pahalı	Yoldaş
Çamur	İzzet	Sath	Yumurcak

Edwin Arnold'un kitabında yer alan eşya isimleri %12'lik oranla (143) önemli bir orana sahiptir. Bu durum Arnold'un eserini oluştururken gündelik hayatta işe yarayacak bir kaynak olması amacıyla olduğunu göstermektedir. Eserde günlük hayata ilişkin örnek söz varlığına tablo 11'de yer verilmiştir.

Tablo 11. Günlük Hayata İlişkin Söz Varlığı Bulguları

Balta	Fes	Köprü	Silah
Bardak	Fincan	Körük	Şamdan
Çalar saat	Gem	Kurna	Şişe
Çizme	Halı	Mum	Yağmurluk
Direk	Halva kâğıdı	Ocak	Zembil
Döşek	İskemle	Örtülü araba	
Esvap	Kalpakçı	Pusula	

Edwin Arnold'da bulunan bir diğer sözcük türü ise mesleklerle ilgili olanlardır. Vaughan'a göre daha az sayıda örnek barındırmasına rağmen diğer sözcükler arasında önemli sayılabilecek bir orana sahiptir (%6,4 - 44). Mesleklerle ilişkin örneklere tablo 12'de yer verilmiştir.

Tablo 12. Meslek Sözcüklerine İlişkin İlişkin Bulgular

Asker	Camcu	Eskici	Macuncu
Astarcı (manifaturacı)	Cevahirci	Halvacı	Mimar
Atlu	Çamaşırcı	Hamal	Nalband
Attar	Çiftçi	Hekim	Saraççı
Bazargan	Çizmeci	Kasap	Sarrafi
Berber	Demirci	Kebabçı	Uncu
Bıçakçı	Deveci	Kilitçi	
Bostancı	Dülger	Konsolosluk	
Boyacı	Ekmekçi	Kuyumcu	

Kökenlerine Göre Sözcükler

Tablo 13. *A Simple Transliterated Grammar of the Turkish Language with Dialogues and Vocabulary* (1877) Adlı Kitabın Sözlük Bölümlerinde Bulunan Sözcüklerin Kökenlerine İlişkin Bulgular

	Sözcük sayısı Edwin Arnold (1877)	%
Türkçe sözcükler	435	63.2
Alıntı sözcükler	247	36.0
Edatlar	5	0.8
Toplam	687	100

Tablo 14. *Grammar of the Turkish Language* (1709) Adlı Kitabın Sözlük Bölümlerinde Bulunan Sözcüklerin Kökenlerine İlişkin Bulgular

	Sözcük sayısı Thomas Vaughan (1709)	%
Türkçe sözcükler	677	56.70
Alıntı sözcükler	485	40.61
Edatlar	32	2.69
Toplam	1194	100

Tablo 13 ve 14'e göre 1881 sözcüğün 1112'si Türkçe kökenli sözcüklerden, 732'si ise yabancı kökenli sözcüklerden oluşmaktadır. Oransal olarak sözlüğünde yabancı kökenli kelimelere en çok yer veren yazar Thomas Vaughan'dır. Thomas Vaughan'ın kullandığı toplam sözcük sayısının %40,61'i (485) alıntı sözcüklerden oluşmaktadır. Bunun yanında Edwin Arnold sözlüğünde yer alan sözcüklerin %36'sını (247) alıntı sözcüklerden seçmiştir. Türkçe kökenli sözcük dağılımına baktığımızda Edwin Arnold'ın sözlüğünün %63,2'sini (435) Türkçe kökenli sözcükler oluşturmaktadır. Thomas Vaughan'da ise bu oran %56,7'dir. Her iki yazarda da Türkçe kökenli sözcükler alıntı sözcüklere göre daha fazladır. Oranlara bakıldığında aralarında çok fazla fark olmadığı görülmektedir. Söz varlığının dağılımı yazarların eserlerini yazdıkları dönemdeki günlük yaşamda kullanılan söz varlığını yansıtmaya çalıştıklarını göstermektedir.

Sözcük Grupları

Tablo 15. *A Simple Transliterated Grammar of the Turkish Language with Dialogues and Vocabulary* (1877) Adlı Kitabın Sözlük Bölümlerinde Bulunan Sözcüklerin Sözcük Gruplarına Göre Sayısal Verileri

Sözcük Grupları	Toplam Kullanım Sayısı Edwin Arnold (1877)
İsim tamlaması	40
Sıfat tamlaması	19
Birleşik fiil	19
Tekrar grubu	-
Unvan grubu	-
İlgi grubu	-
Toplam	78

Tablo 16. *Grammar of the Turkish Language* (1709) Adlı Kitabın Sözlük Bölümlerinde Bulunan Sözcüklerin Sözcük Gruplarına Göre Sayısal Verileri

Sözcük Grupları	Toplam Kullanım Sayısı Thomas Vaughan (1709)
İsim tamlaması	31
Sıfat tamlaması	24
Birleşik fiil	25
Tekrar grubu	1
Unvan grubu	3
İlgi grubu	3
Toplam	87

Tablolara bakıldığında her iki yazarın da sözcük grupları kullandıkları görülmektedir. İsim tamlamalarının (71) diğer sözcük gruplarına göre daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Bu duruma özellikle belirtisiz isim tamlamalarının kalıcı kavram işareti yapmaları sebebiyet vermiş olabilir. Sayısal olarak isim tamlamalarını birleşik fiiller (44) daha sonra ise sıfat tamlamaları (43) takip etmektedir. Thomas Vaughan'da bunların dışında tekrar grubuna 1, unvan grubuna 3, ilgi grubuna 3 örnek vardır. Örnek ifadeler tablo 17 ve 18'de yer verilmiştir.

Tablo 17. Thomas Vaughan'da Yer Alan Sözcük Gruplarına Örnekler

Ayakyolu	İlkbahar	Köy-be köy	Su gözi
Dul adam	Kabul eylemek	ögey ana	Süt sağmak
Gerek olmak	Kapı ağası	ögey kız	Ümit eylemek
Has oda	Kaptan paşa	Sabah namaz	Yılan balığı
Hoşnut olmak	Karakulak	Saban demiri	
İkindi namaz	Karatavuk	Selam vermek	

Tablo 18. Edwin Arnold'da Yer Alan Söz Gruplarına Örnekler

Açık hava	Cem etmek	Kanamış et	Ümit eylemek
Ardına gitmek	Duracak yer	Nakil etmek	Yılan balığı
Arka olmak	Ekin vakti	Saban demiri	
Ateş açmak	Gayrı yer	Selam vermek	
Bağ bozumu	Gün ağarması	Su gözi	
Büyük deniz	Gün doğusu	Süt sağmak	

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Biri 1709 diğeri 1877 yıllarında yazılan ve araştırmaya konu olan iki kitap yabancılara Türkçe öğretimi yönünden başarılı eserlerdir. İki eser arasında geçen yaklaşık 170 yıllık zaman zarfında seçilen söz varlığının ve seçilen öğretim yönteminin (dil bilgisi-çeviri yöntemi) pek değişmediği görülmektedir. Dil öğreniminin ve öğretiminin temelde ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendiğine yönelik veriler (sosyal yaşamda, ticarete ve gündelik hayatta gerekli olan sözcükler) sunan kitaplar, yabancılara Türkçe öğretiminin modern anlamdaki ilk kaynakları arasında yer almaktadır. Günümüzde de aynı amaçlara yönelik ve benzer tekniklerle dil öğretim kitapları tasarlanmaktadır.

Thomas Vaughan'ın eserinin içerdiği söz varlığına bakınca tüccar olmasına rağmen dil öğretimi ve öğrenimi ile ilgili bilgi sahibi olduğu sonucuna varılmaktadır. Seçmiş olduğu sözcükler, her ne kadar tüccarlara el kitabı mahiyetinde yazdığını belirtse de sadece tüccarlar için değil Türkçe öğrenmek isteyen ve Osmanlı coğrafyasında yaşayan diğer insanlar için de işe yarayacak özelliktedir.

Sözcüklerin bağlama göre dağılımına bakıldığında birçok farklı alandan sözcüğün sözlüğe alındığı görülmektedir. Ancak yine de ağırlıklı olarak günlük hayatta işe yarayacak fiillerin, din ve inançla ilgili sözcüklerin, mesleklerle ilgili isimlerin, ölçülerle ilgili isimlerin çokluğu kitabın dil-ihtiyaç bağlantısını en iyi şekilde göstermektedir.

Doğu bilimci, şair ve gazeteci olan Arnold Osmanlı topraklarında yaşamamış ancak temel dil ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte bir kitap oluşturmuştur. Edwin Arnold'ın eserinin içerdiği söz varlığına bakıldığında, seçilen sözcüklerin daha güncel olduğu görülmektedir. Bu durum kitabın yazılış amacını da destekler niteliktedir. Günlük hayatta kişinin kendini idame ettirecek kadar dil öğretme amacında olan Arnold bu doğrultuda sözcükler seçmiştir. Seçilen sözcükler mesleki terminolojiden ziyade günlük hayatta her kesimden insanın karşılaşacağı gündelik hayatla ilgili sözcüklerdir. Sözcük sayısı olarak Vaughan'dan daha az olmasına rağmen oransal olarak Arnold'ın sözlüğünde kelimeler daha homojen dağılım sergilemektedir. İki eser de kültür aktarımı açısından başarılı birer örnek teşkil etmektedir. Bunun yanında her iki eserde seçilen sözcükler yazıldıkları dönemdeki Osmanlı Devleti'nin kozmopolitliğini en iyi şekilde yansıtmaktadır.

Sonuç olarak incelenen iki kaynak da yabancılara Türkçe öğretim tarihi açısından önemli iki eserdir. Eserlerin hazırlanış şekilleri, içerikleri ve seçilen söz varlığı örnekleri yazılış amaçlarına hizmet etmektedir. Bunun yanında eserleri İngilizlerin yazmış olması kitapların yazıldığı dönemde de Türkçenin ilgi çekici ve öğrenilmek istenen bir dil olduğunu da göstermektedir.

Kaynaklar

- Alyılmaz, S. (2018). Türkçe öğretiminde hedef kitlenin / “öğrenen”in önemi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2452-2463
- Biçer, İ. A. (2019). XIX. yüzyılda İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılmış bir kitap: A Simple Transliterated Grammar of the Turkish Language. F. Ağca, A. Koç (Ed.) *X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (ss. 301-310). Eskişehir: Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (19. Baskı). Pegem Yayınları.
- Dönmez, A. (2013). *Osmanlı-İngiliz ilişkileri: Diploması ve reform (1833-1841)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Güneş, İ. T. (2018). Thomas Vaughan’ın “A Grammer of the Turkish Language” kitabındaki örnek atasözleri. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 7-15.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook* (2. baskı). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ocak, G. (2019). Bilimsel araştırmalarda kullanılan veri toplama yolları. G. Ocak (Ed.), *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (ss. 274-320). Pegem Akademi.
- Sarı, M. (2014). *Türkçenin Batı dilleriyle ilişkisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şimşek, B. (2017). Türk dilinin diğer dillerle etkileşimi. O. Gündüz, O. Mert (Ed.). *Türk dili 1 el kitabı* içinde (ss. 309-336). Grafiker Yayınları.
- Uzun, C. (2019). Thomas Vaughan’ın “A Gramer of the Turkish Language” adlı eseri üzerine inceleme. S. Y. Coşkun (Ed.) *9. Uluslararası Balkanlarda sosyal bilimler kongresi tam metin bildiri kitabı* içinde (ss. 564-573). İzmir: Bakırçay Üniversitesi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, H. (2019). *Thomas Vaughan’ın A Grammar of the Turkish Language adlı eseri –inceleme, gramer, sözcük varlığı* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kırklareli Üniversitesi.

İnternet Kaynağı

<https://archive.org/details/ThomasVaughanAGrammarOfTheTurkishLanguage>

<https://archive.org/details/simpletransliter00arno>

Extended Abstract

The basis of languages is the vocabulary and grammar rules that make them up. Teachers and learners have been paying attention to these two structures both in mother tongue education and second language teaching for centuries. It is seen that these two elements are used together in an indispensable way in the books prepared since the first days of language teaching in writing. The need for second language learning increased due to the nations’ political, social, cultural, economic, etc. relations with one another and this increase contributed to the rise of works related to language teaching. The fact that Turks have lived in different and wide geographies for centuries and established relations with other nations in the regions they have been to has made Turkish a language that is desired to be learned. In this case, works such as dictionaries and language teaching books have emerged among the languages

that interact with Turkish. These works are important both in terms of language relations and in terms of being a proof of international relations. In this study, the vocabulary of two works, which are important in terms of language relations and international relations, were examined.

In this study, the vocabularies in two grammar books were compared: one is Grammar of the Turkish Language written by Thomas Vaughan at the beginning of 18th century and the other one is A Simple Transliterated Grammar of The Turkish Language with Dialogues and Vocabulary written by Edwin Arnold at the end of 19th century. In the last part of Grammar of the Turkish Language, the vocabulary within the dictionary which was written for those who read and learned Turkish from the book and the vocabulary in the dictionary part of A Simple Transliterated Grammar of The Turkish Language with Dialogues and Vocabulary were compared in accordance with various variables. The purpose of this comparison is to compare the vocabulary according to centuries and to reveal which types of words were needed more in language teaching between the two periods or which words were chosen and to find out what the similar or different aspects of the vocabulary expected to be taught were.

Document analysis method was used in the study. Using the content analysis method from the data obtained, three main themes were determined and the determined themes were divided into subcategories within themselves.

The findings obtained in the study were examined in three themes: word types according to the context, word types according to their origins and word groups. In word types according to the context, the sub-headings are proper nouns, common nouns, verbs and prepositions. In addition, the common nouns are divided into such sub-codes as nouns of stones and minerals, nouns of animals, nouns of plants, nouns of titles, nouns of the senses, nouns of occupations, nouns of the body, nouns of time, nouns of things, nouns of colours, nouns of foods, nouns of beverages, nouns related to religion-belief, nouns related to family, nouns related to illness, nouns related to place and environment, nouns related to weather events, and other common names.

When the words in Thomas Vaughan are examined, it is seen that there are more occupational terms. Units of measurement, nouns of titles and occupations that traders would hear in daily life are encountered. Based on these, Thomas Vaughan's book has an identity that can be called occupational Turkish. In addition, it is seen that quotations were made from the local dialect spoken in the region, the daily spoken language and the minority languages living in İzmir.

When Edwin Arnold's vocabulary is examined, we see that he mostly includes the nouns of things and tools (118, 17,17%). Although the words Edwin Arnold chose are at times common with those chosen by Thomas Vaughan, Edwin Arnold reflects the vocabulary of the period and gives clues about social and daily life.

Of the total 1881 words, 1112 were composed of words of Turkish origin. 732 of the words are composed of words of foreign origin. Proportionally, Thomas Vaughan is the author who gives the most place to foreign origin words in his dictionary. 40,61% (485) of the total number of words Thomas Vaughan used consists of borrowed words. On the other hand, Edwin Arnold chose 36% (247) of the words in his dictionary from borrowed words. When we look at the distribution of Turkish origin words, 63,2% (435) of Edwin Arnold's dictionary consists of Turkish origin words. For Thomas Vaughan, this rate is 56,7%. In both authors, Turkish origin words are more common than borrowed words. Looking at the ratios, it is seen that there is not much difference between them. In this case, it can be said that the authors tried to reflect the vocabulary used in daily life at the time they wrote their works. It is seen that both authors used word groups. It is also seen that noun phrases (71) are used more than other word groups. That may have been caused by the indefinite noun phrases making permanent term signification.

When the vocabulary of Edwin Arnold's work is examined, it is seen that the selected words are more up-to-date. That also supports the purpose of writing the book. Arnold, who aims to teach a language enough to sustain oneself in daily life, chose words in this direction. The chosen words are not occupational terminology, but words related to daily life that people from all walks of life will encounter. Although the number of words is less than Vaughan's, the words in Arnold's dictionary show a more

homogeneous distribution proportionally. Both works set a successful example in terms of cultural transfer. Besides, the words chosen in both works best reflect the cosmopolitanism of the Ottoman Empire at the time they were written.

As a result, the two sources examined are two important works in terms of the history of teaching Turkish to foreigners. The way the works were prepared, their content and the selected vocabulary examples serve the purposes of writing in the first place. In addition, the fact that the works were written by the English also shows that Turkish was an interesting and desired language to be learned at the time the books were written.